

**MIRČIŲ NUO PERDOZAVIMO
PREVENCIJA: NALOKSONO
SKYRIMAS VARTOTI NAMUOSE
2016 m.**

**Morgana Danielė, Vilniaus priklausomybės
ligų centras**

ETAPAI

I. Mokymų lūkesčiai ir tikslai

- *Prisistatymas*
- *Lūkesčių aptarimas*
- *Tikslų aptarimas ir papildymas*

II. Bendroji apžvalga

- *Mirčių statistika ir kt. faktai*
- *Agonistai: opiatai ir opioidai*
- *Antagonistai: naloksonas ir kt.*
- *OP prevencijos programų istorija*
- *PSO ir EMCDDA rekomendacijos*

III. Lietuva ir ES

- *Įstatymai Lietuvoje*
- *Įstatymai kitose ES valstybėse*
- *Naloksono skyrimas vartoti namuose*
- *Naloksono pavidalai*
- *Naloksono mokymai*
- *Naloksono situacija Lietuvoje*

IV. Perdozavimo prevencija ir situacijos valdymas

- *Pratimas: pasitikrink, ką žinai apie OP*
- *Rizika*
- *Simptomai*
- *Kodėl ir kaip išvengti mirties*
- *Ko nedaryti*
- *Ką daryti*
- *Naloksono rinkinukų tipai*
- *Naloksono laikymas*
- *Pasitikrink žinias*
- *Santrauka*

I dalis:
lūkesčiai
ir
tikslai

VIDEO MEDŽIAGA

NALOKSONAS:

<https://www.youtube.com/watch?v=pQ2zpn0K6XQ>

https://www.youtube.com/watch?v=hLle6_NLAQA

PERDOZAVIMAS:

<https://www.youtube.com/watch?v=fCDIWcj3Hzk>

SUSIPAŽINIMAS

I. Dirbant grupėse nuo 6 iki 16 žmonių.

- Vardas, miestas.
- Mano pirmasis darbas?
- Kas aš dabar?
- Mano vardo pirmoji raidė ir kaip jaučiuosi dėl šiandienos mokymų.

II. Dirbant didesnėse grupėse:

- Vardas, miestas, profesija.
- Kodėl esu čia?
- Ką jau žinau?
- Ką labiausiai noriu iš mokymų „išsinešti“?

MOKYMŲ TIKSLAI

1. Stiprinti specialistų pasirengimą perdozavimo mirčių prevencijos klausimais.
2. Perdozavimų prevencijos istorija.
3. Perdozavimo prevencija ir perdozavimo situacijos valdymas.
4. Įgyvendinamos perdozavimo prevencijos programos.
5. Gerųjų praktikų analizė.
6. Tyrimai, įrodymai, išmoktos pamokos.
7. Situacija Lietuvoje ir kaimyninėse valstybėse.
8. Spragos ir galimybės.
9. Bendradarbiavimas.

SUTRUMPINIMAI

CNS	Centrinė nervų sistema	OP	Opioidų perdozavimas
EMCDDA	Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras	PSO	Pasaulio sveikatos organizacija
FM	Farmakoterapija metadonu	ŽNV	Žmonės, vartojantys narkotikus
GMP	Greitoji medicinos pagalba	UNODC	Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo prevencijos biuras
NVN	Naloksono skyrimas vartoti namuose		

**Il dalis:
bendroji
apžvalga**

STATISTIKA IR KT. FAKTAI

- EMCDDA: „mirtis, tiesiogiai susijusi su nelegalių medžiagų vartojimu“ (2015 m.)
- Europos Sąjungoje (ES) kasmet – **6000–8000** žmonių.
- Lietuvoje: **50–70** žmonių kasmet.
- Vidutinis mirusiųjų nuo OP amžius – **37 m.**
- Didžiausios rizikos grupė pagal amžių – **30–34 m.**
- Perdozavimą patiria dauguma žmonių, vartojančių narkotikus (ŽVN).
- Apie **70–80%** perdozavimų įvyksta šalia esant kitiems asmenims (draugams, šeimos nariams ir pan.)

Daugeliu OP atvejų, mirties galima išvengti!

AGONISTAI: OPIATAI IR OPIOIDAI

- Opiatai – natūralūs alkaloidai, pvz. morfinas, kodeinas, tebainas.
- Opioidai – natūralūs, pusiau natūralūs ir sintetiniai atitikmenys, pvz. heroinas, metadonas, buprenorfinas, fentanilis. Taip pat molekūlės susintetinamos žmogaus organizme (pvz. endorfinai).

veikia 3 rūšių receptorių centrinėje nervų sistemoje (CNS)

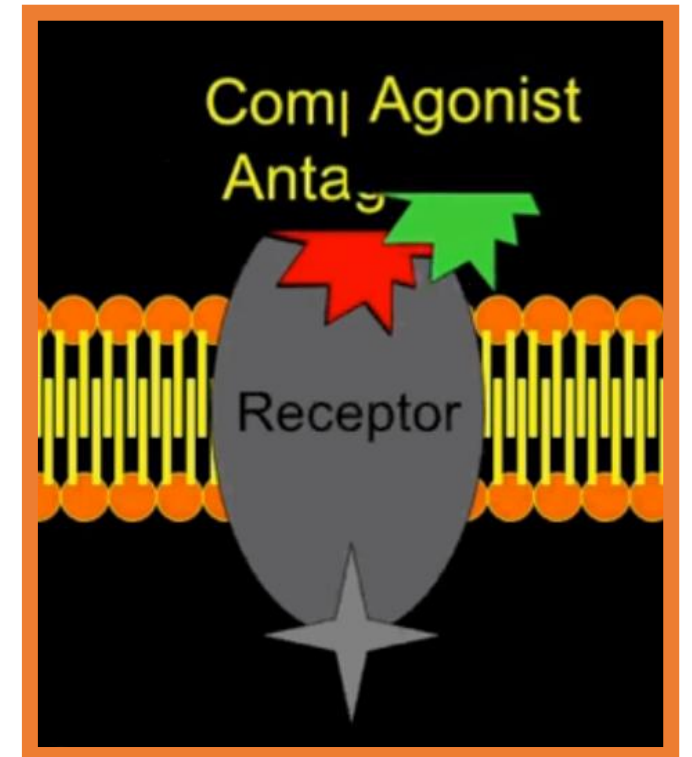
apsunkinamas arba visiškai nuslopinamas kvėpavimas

ANTAGONISTAI: NALOKSONAS IR KT.

- Naloksonas tvirtinasi prie tų pačių receptorių ir blokuoja heroino poveikį.

<https://www.youtube.com/watch?v=pQ2zpn0K6XQ>

- Naloksono poveikis – greitas.
- Kvėpavimas grįžta.
- Poveikis trunka 30–90 min. OP gali pasikartoti!
- Pašalinių poveikių nebuvo nustatyta, bet per didelis kiekis gali laikinai sukelti abstinencijos požymių.

OP PREVENCIJOS PROGRAMŲ ISTORIJA

- 1971 m. naloksonas patvirtintas.
- 1992 m. pradėta kalbėti apie jo įtraukimą į žemo slenksčio paslaugas.
- 1996 m. JAV, Čikagoje – pirmasis naloksonas vartoti namuose (NVN). Nuo 2001 m. – oficiali programa.
- 1996 m. NVN Italijoje.
- 1999 m. NVN Vokietijoje.
- 2001 m. NVN Ispanijoje.
- 2007 m. NVN Jungtinėje Karalystėje (Škotijoje ir Velse).
- 2011 m. NVN Australijoje.
- 2013 m. NVN Danijoje, **Estijoje**.
- 2014 m. NVN Norvegijoje.

REKOMENDACIJOS

- 2012 m. Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo prevencijos biuras (UNODC):

„Opioidų perdozavimo prevencija, įskaitant opioidų receptorių antagonistų, tokių kaip naloksonas, išdavimą, yra neatsiejama paslaugų žmonėms, vartojantiems narkotikus, dalis ir gali užkirsti kelią mirštamumui.“

- 2014 m. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) gairės:

„Naloksonas turi būti pasiekiamas žmonėms, kuriems yra didesnė tikimybė susidurti su perdozavimo situacija, ir jie turi būti apmokyti, kaip vaistą naudoti.“

- 2014 m. EMCDDA: „Naloksono skyrimas vartoti namuose, tam kad būtų išvengta mirčių: dalyvaujamosios intervencijos plėtra Europoje“.

- 2015 m. EMCDDA:

„Įrodymai pagrindžia, kad intervencijos, grįstos mokymais ir naloksono išdavimu vartoti namuose, padeda mažinti mirčių nuo perdozavimo skaičių.“

**III dalis:
gerosios
praktikos
JAV ir ES**

ĮSTATYMAI LIETUVOJE

- ES direktyvos: visi injekciniai vaistai – receptiniai.
- Lietuvoje naloksonas – registruotas, išrašo gydytojas.
- Receptai rašomi ligoniams, besigydantiems ambulatoriškai ir dienos stacionare.
- Receptinio vaisto panaudojimo teisė galioja tik asmeniui, kuriam vaistas yra išrašytas. OP atveju suleidžia medicinos darbuotojas arba asmuo pagal dispečerio nurodymus.
- Lietuvoje greitoji medicinos pagalba (GMP) turi naloksono, bet atvyksta labai negreitai.

ĮSTATYMAI LIETUVOJE

- Apribojimų, kas GALI atlikti gaivinimą nelaimės atveju – nėra.
- Ūmus kvėpavimo sutrikimas ar nebuvimas, išskyrus OP atveju, priskiriamas prie gyvybei pavojingų atvejų.
- Kliūtys naloksonui:
 - skiriama tik pačiam pacientui;
 - medikai neinformuoti, išrašyti nelinkę;
 - pacientai neinformuoti;
 - artimieji neinformuoti, įsigyti negali;
 - stigma ir diskriminacija, dėl kurios ŠNV nėra linkę kreiptis į medikus.

TEISINĖS BAZĖS KOREKCIJOS EUROPOS SAJUNGOJE

- **Vokietija:** pareiga padėti nelaimės atveju pagal Civilinį kodeksą.
- **Olandija:** receptinius preparatus taikyti nelaimės atveju galima.
- **Liuksemburgas:** pareiga padėti nelaimės atveju įtvirtinta įstatymu.
- **Jungtinė Karalystė:** gali panaudoti bet kas, kad išgelbėtų gyvybę. Vaistininkai ir organizacijų, dirbančių narkotikų prevencijos srityje, darbuotojai gali išduoti naloksoną.
- **Italija:** vaistininkai išduoda be recepto, tačiau lentynose naloksono nėra.

NALOKSONAS SKIRIAMAS VARTOTI NAMUOSE (NVN)

- NVN programos veikia: Australijoje, Danijoje, Estijoje, Ispanijoje, JAV, Jungtinėje Karalystėje, Italijoje, Kanadoje, Norvegijoje, Švedijoje, Vokietijoje. *Airija ir Prancūzija.*
- Daugelyje Azijos šalių (Kazachstane, Tadžikistane, Kirgizijoje, Afganistane, Indijoje, Kinijoje, Tailande, Vietname), taip pat Gruzijoje ir Ukrainoje.
- Dalyvauja ŽNV, jų artimieji, potencialūs OP situacijos dalyviai.
- Dalyvauja policijos pareigūnai.
- Dalyvauja žemo slenksčio paslaugų darbuotojai.
- Mokymai + naloksono rinkinukas su instrukcija.

440303 505044
BEE LOT
MAY 07 TUB TA RMT7
MVD.
WHOLESALE VITAMINATIONS DEVICE
MADE IN THE USA
© 2010
MVD

NALOKSONO MOKYMAI

- Opioidų vartotojai.
- Narkotikų vartotojai išeinantys iš laisvės atėmimo vietų, detoksikacijos, rehabilitacijos, ligoninės.
- Jų šeimos nariai, artimieji, partneriai, draugai.
- Policijos pareigūnai.
- Medicinos darbuotojai.
- Įkalinimo įstaigų darbuotojai.
- Žalos slenksčio paslaugų darbuotojai.
- Nakvynės namų darbuotojai.

**IV dalis:
perdozavimo
prevencija ir
situacijos
valdymas**

KĄ AŠ ŽINAU APIE OP?

1. Didesnė rizika perdozuoti, kai...
2. Perdozavimo požymiai yra...
3. Kas vyksta mano kūne perdozavus?
4. Ko nereikia daryti, kai kas nors perdozavo (mitai)?

DIDESNĖ RIZIKA PERDOZUOTI YRA KAI:

- Vartoji švirkščiamuoju būdu.
- Išeini iš detoksikacijos, reabilitacijos, laisvės atėmimo vietų, areštinės, nes sumažėjusi organizmo tolerancija.
- Esi po ligos – organizmas nusilpęs.
- Vartojant kartu su kitais slopinančiais, t. y. alkoholiu ir benzodiazepiniais.
- Vartoji viena/-as ar mažai lankomose vietose.
- Turi kitų susirgimų, pvz. hepatitą C, ŽIV, tuberkuliozę.
- Turi psichikos sveikatos sutrikimų, pvz. minčių apie savižudybę arba tau nerūpi tavo gyvybė ar sveikata.
- Nežinai narkotiko stiprumo.
- Jau esi perdozavęs anksčiau.

OP POŽYMIAI

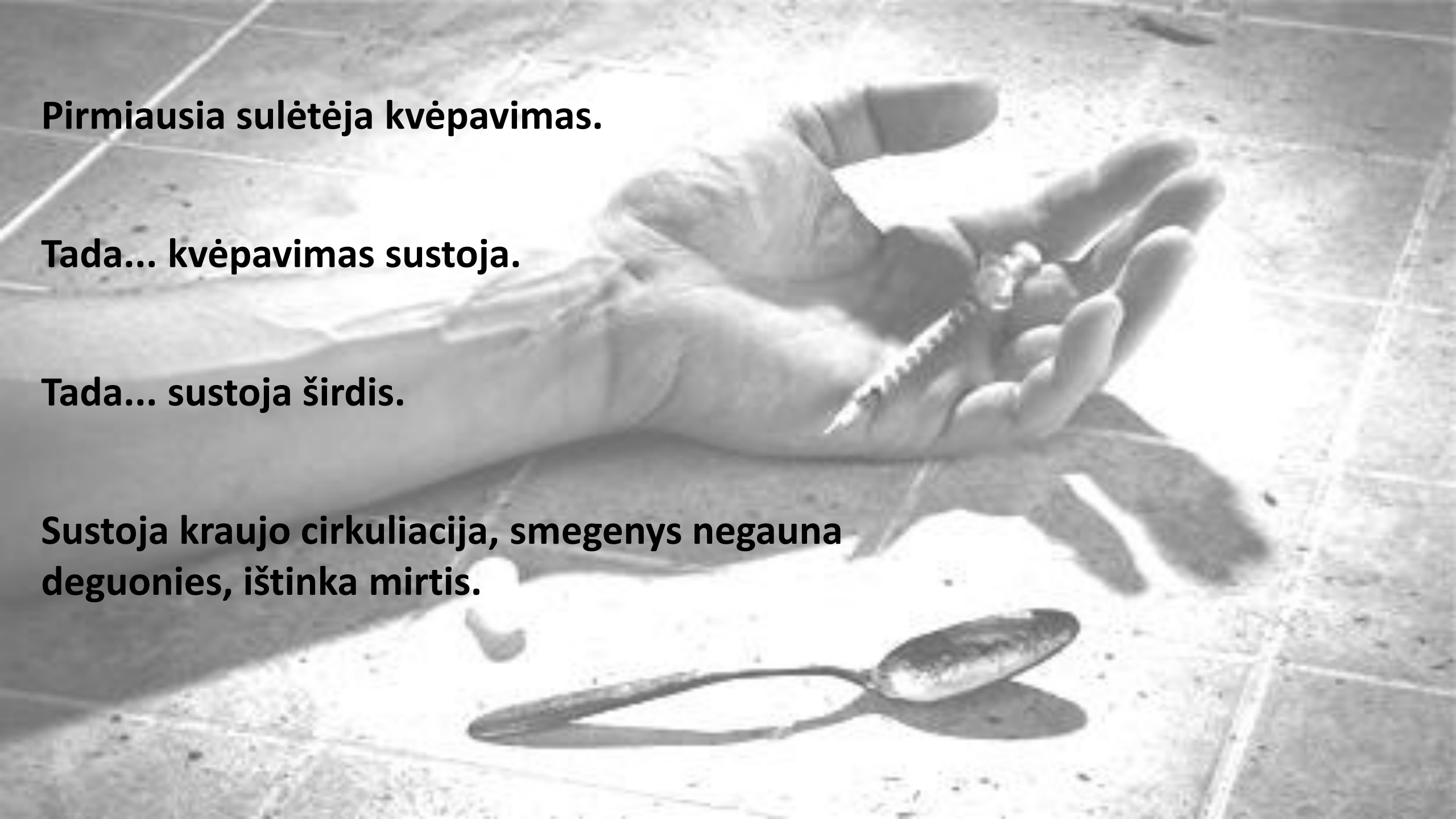
- Žmogus nereaguoja į dirgiklius: į aplinką, savo vardą, skausmą (gali patrinti krumpliais krūtinę) ir pan.
- Kvėpuoja sunkiai ir negiliai.
- Įkvėpimai reti.
- Kvėpuodamas skleidžia garsus, panašius į knarkimą, gargaliavimą.
- Nekvėpuoja visai.
- Yra išblyškęs.
- Mėlsta lūpos ir galūnės (rankos, kojos).
- Labai susitraukę vyzdžiai.

Pirmiausia sulėtėja kvėpavimas.

Tada... kvėpavimas sustoja.

Tada... sustoja širdis.

Sustoja kraujo cirkuliacija, smegenys negauna deguonies, ištinka mirtis.

KO NEDARYTI (MITAI)

- **Netalpinti** žmogaus į šaltą vandenį.
- **Nebandyti** pakelti ir vedžioti.
- **Nvesti, nenešti** į lauką „gryno oro“.
- **Neleisti** vandens su druska, pieno ir pan. – jie **niekaip neveikia** opioidinių receptorių.
- **Neleisti** stimuliatorių (metamfetamino, kokaino, kreko).

NĖ VIENAS iš šių išvardintų „metodų“ nepadės OP atveju. Net jei tau taip kažkas sakė, žinok, kad joks vanduo, druska ar kitos rūšies narkotikai niekaip neveikia opioidinių receptorių. PASAKYK KITAM, SKLAIDYK MITUS!

KĄ DARYTI

- Nepanikuok. Ar žmogus reaguoja?
- **Skambink 112.** Greitoji pagalba NĖRA ĮPAREIGOTA kviesti policijos perdozavimo atveju.
- **Kvėpavimo takai:** ar žmogus kvėpuoja? ar burnoje nėra nieko, kas trukdo kvėpuoti? Pašalink.

Jei kvėpuoja – paguldyk j stabilią poziciją ant šono, leisk naloksoną j petį, šlaunį, sėdmenis. Per rūbus.

KĀ DARYTI

- **Dirbtinis kvēpavimas:** jei žmogus nebekvēpuoja – atlošk galvą, užspausk šnerves, pūsk. Po 2 įpūtimus, kas 5 sekundes.
- **Naloksonas:** Suleisk naloksoną į petį, šlaunį, sėdmenis. Per rūbus. Toliau palaikyk dirbtinį kvēpavimą.
- **Stebėk situaciją:** naloksonas ima veikti po 3–7 min. Toliau daryk dirbtinį kvēpavimą. Leisk dar naloksono, jei žmogus po poros min. nepradedą kvēpuoti pats. Jei nebėra pulso – daryk širdies masažą ir įpūtimus (30 paspaudimų, 2 įpūtimai).
- **Nepalik draugo vieno,** neleisk vartoti. Naloksonas veikia apie valandą. OP gali pasikartoti!

KAS YRA NALOKSONAS?

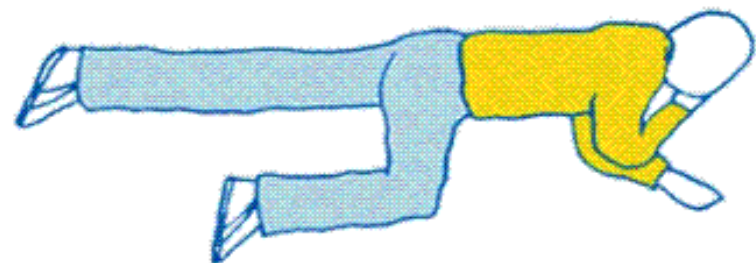
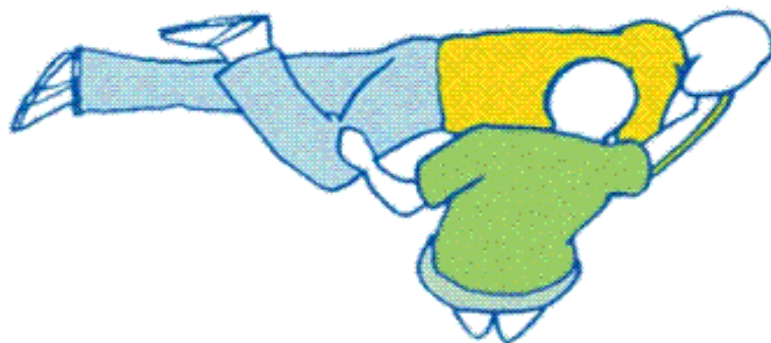
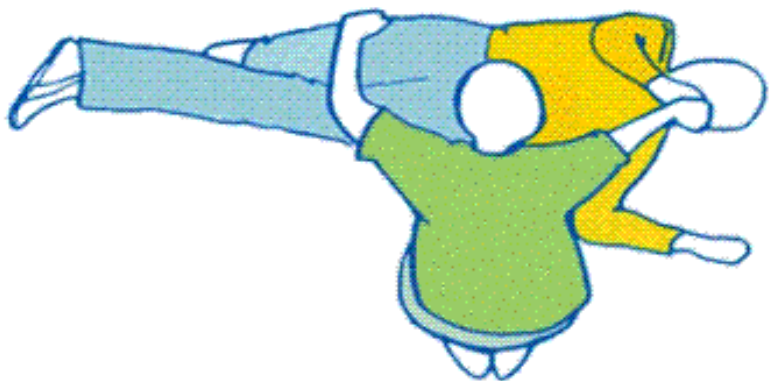
- Naloksonas naudojamas jau beveik 50 metų.
- Naloksonas laikina blokuoja opioidinius receptorius, kuriuos veikia heroinas, ir laikina sustabdo OP požymius.
- Veikia 30–90 min. OP gali pasikartoti!
- 30% atvejų – OP požymiai pasikartoja.
- Naloksonas suteikia laiko sulaukti greitosios pagalbos.
- Šalutinis poveikis – nenustatytas. Kartais – abstinencijos simptomai.

KAIP SULEISTI NALOKSONĄ?

- Atsargiai nulaužk ampulę.
- Pritrauk naloksoną į švirkštą.
- Išstumk iš švirkšto oro burbuliukus
- Laikyk kaip rašiklį, durk 90 laipsnių kampu į ranką ar šlaunį.
- Sušvirkšk (į šlaunį, ranką ar kitą raumenį)
- Ištrauk švirkštą.
- Nebandyk uždaryti adatos, gali įsidurti!
- Saugiai pašalink panaudotą švirkštą.

STABILI POZICIJA ANT ŠONO

- ✓ NEPANIKUOK
- ✓ VEIK GREITAI
- ✓ SULEISK NALOKSONĄ
- ✓ PAGULDYK ANT ŠONO
- ✓ IŠGELBĖK GYVYBĘ!

KĄ DARYTI PO NALOKSONO?

- Naloksonas pradeda veikti po 3–7 min.
- Paaiškink, kas įvyko.
- Patark niekur neiti.
- Pasakyk, kad nieko dabar nevartotų, nes naloksono veikimas – laikinas, opioidų poveikis palaipsniui grįš.
- OP gali greitai pasikartoti.
- Nepalik vienos/-o!

TURĖK NALOKSONO

- Naloksonas Lietuvoje yra receptinis, todėl paprašyk savo gydytojo, kad tau jo išrašytų.
- Visada turėk naloksono su savimi.
- Visada turėk naloksono namuose. Laikyk kambario temperatūroje, tamsoje.
- Pasakyk šeimos nariams ir kitiems tau artimiems žmonėms, kas yra naloksonas, kur jį laikai ir ką daryti OP atveju.
- Galiojimo laikas – 3 metai. Atsinaujink.
- Jei OP ir turi išėjusį iš galiojimo naloksoną – leisk, yra tikimybė, kad suveiks.

PRAKTINIS PRATIMAS

- Mano patirtis (buvau, mačiau, reagavau, (ne)skambinau greitajai, likau šalia, išėjau, po kiek laiko atvyko pagalba, ar buvo policija).
- OP situacijos valdymo pratimas.
- Pasižadėjimas.
- Lankstukai.

PASITIKRINK: MITAS AR TIESA?

1. OP praeis, jei suleisiu kokaino, metamfetamino, kreko ir pan.
2. Daugiau nei pusė perdozavimų įvyksta šalia esant kitiems asmenims.
3. OP praeis, jei suleisiu vandens su druska.
4. O gal jei pieno?
5. Nepatyrusiems vartotojams didesnė rizika perdozuoti.
6. Lietuvoje kasmet nuo OP miršta apie 50–100 žmonių.
7. Jeigu pavartojo, guli ir knarkia, vadinasi viskas gerai.
8. Jei kažkam OP, reikia juos pakelti ir pavedžioti.

PASITIKRINK: MITAS AR TIESA?

9. OP dažniausiai yra tyčinės savižudybės.
10. Daugiau nei trečiadalis heroino vartotojų yra matę OP.
11. Jei kam nors OP, reikia juos įkišti į šaltą vandenį.
12. Naloksonas sustabdo OP.
13. OP visada nutinka iškart (kaip „Traukinių žymėjime“).
14. OP atveju iškviesta greitoji pagalba nekviečia policijos.
15. Jei kam nors OP, reikia jį priversti išsivemti.
16. Jei kam nors OP, reikia leisti naloksoną į širdį (kaip “Pulp Fiction”)

PRISIMINK!

- Naloksonas padeda tik jei perdozavai opioidų.
- RIZIKUOJI perdozuoti jei švirkštiesi, vartoji su alkoholiu ar kitom medžiagom, tarp vartojimų buvo pertrauka (net poros dienų!!)
- POŽYMIAI: žmogus be sąmonės, sunkiai kvėpuoja, šniokščia, gargaliuoja, nekvėpuoja visai, išblyškęs veidas, mėlynuoja.
- VEIK DABAR: iškviesk GMP, daryk dirbtinį kvėpavimą, leisk naloksoną, jei nėra pulso – daryk širdies masažą.

PRISIMINK!

- Naloksonas leidžiamas į raumenį, per rūbus.
- Naloksonas veikia LAIKINAI, po 30–90 min. perdozavimo požymiai gali pasikartoti.
- Kviesk greitąją!
- Lik su žmogum, kol ji atvyks.
- Pasakyk savo šeimai ir draugams, kur laikai naloksoną ir kaip jį naudoti.

ŠALTINIAI:

- Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centras (EMCDDA)
“Preventing opioid overdose deaths with take-home naloxone”, 2016 m.
- Pasaulio sveikatos organizacija “Community Management of Opioid Overdose”, 2014 m.
- Eurazijos žalos mažinimo tinklas, „OD Prevention and Management Module and Manual“, 2014 m.
- Masačusetso Visuomenės sveikatos skyrius „Opioid Overdose Education and Naloxone Distribution“, 2012 m.
- Hungarian Civil Liberties Union, video “Vania ir Vilkas”, 2013 m.
- SPIN Plus, video “Rustamas apie naloksoną“, 2015 m.
- Organizacija “Resetas”, video “I am the evidence”, 2014 m.